

Статті

Степан МАКАРЧУК

**ГАЛИЦЬКИЙ УКРАЇНЕЦЬ
ХХ СТОЛІТТЯ**

(До 80-річчя з дня народження
професора Юрія Гошка)

Stephan MAKARCHUK. The Halych Ukrainian of the XX-th Century (Commemorating the 80-th Anniversary of the Doctor Jurij Hoshko).

Слово про провідного наукового співробітника Інституту народознавства Національної Академії Наук України, доктора історичних наук, заслуженого діяча науки і техніки України професора Гошка Юрія Григоровича хочу почати з побажання йому жити і працювати також у ХХІ столітті та в гурті нових поколінь істориків і етнографів ще довгі роки творити заради України і українського народу.

Юрій Гошко народився 28 квітня 1917 р. в селі Старичі Яворівського повіту в Галичині в сім'ї незаможного селянина Григорія Гошка. Господарство, що мало всього півтора гектара поля, не було вистачальним для забезпечення потреб сім'ї.

Ta сім'я Григорія не була винятком серед односельчан ні за своїми статками, ні навіть за прізвищем. Один куток у Старичах так і називався Гошки. А того поля селянського в околицях села було, здавалось, менше, ніж панського лісу. В яку сторону не глянь, все чужий ліс. Тільки й той вигоди, що були з тих лісів сякі-такі зарібки під час заготівлі деревини, на тартаках в Немирові, Магерові та й самих Старичах. За панським дозволом чи й без дозволу збирали в тих лісах гриби, а в верхів'ях Верещиці ловили рибу. З дитинства малий Юрко закохався в ті "промисли", та так, що й досі водиться за ним слава не лише вченого, але й завзятого рибалки та грибника, й досі у яворівських лісах знає всі грибні галявини, пеньки, сосняки, березняки, дубняки та інші місця, де ростуть білі, козарі, лисички, сморчки, та тепер не тільки в яворівських, а й у підбузьких, бібрських, краковецьких, радехівських, кагуївських і т.д. Половину півторамісячної відпустки буквально кожного року присвячує професор риболовлі на озерах і ріках Полісся, а найбільше у Ратнівському районі. І ніби ритуалом стало для нього обдарування після кожного

повернення з Полісся своїх друзів і колег у Львові рибою сушеною, печеною, в'яленою.

Крім лісових зарібків і грибного промислу були в околицях каменоломні, що належали пану Вайсману-Завидовському. Туди йшли на заробітки головним чином сильні молоді чоловіки і парубки. Хоч праця в каменоломнях була важкою, виснажливою і небезпечною, а зарібки сякі-такі, у найманіх робітниках недостачі не було. Туди 17-річним юнаком пішов добувати гроша і Юрій Гошко. Так сталося, що опинився під впливом, за польським офіційним визначенням, агітації "вивротовей", а з часом став членом таєж "вивротової" організації. Було це у 1936 р.

Хотів, щоб була справедливість, повага, а не зневага до людини праці, повага, а не зневага до "русина", до України, хотів повалити зненавиджений усім українським народом Галичини польський окупаційний режим. "Цього, - каже сьогодні професор, - хотів найбільше. Не було такої цінності у моєму житті, часу, праці, нехай здоров'я, нехай навіть самого життя, яких міг би пошкодувати заради волі рідного народу, знедоленого українського селянина і робітника, заради зруйнування на українській землі держави польських панів". Праця в каменоломнях підгрівала це чуття, притупляла конспіративну пильність, штовхала до участі у відчайдушних і небезпечних антипольських акціях.

I все ж, не поганув другої заповітної мрії - мати більше знань. Під впливом односельчанина студента Львівського університету Володі Гамулеця і при його великій допомозі впродовж ряду років здавав іспити за старші класи Яворівської гімназії, в якій і здобув середню освіту. Та зразу ж після цього опинився за гратах Яворівської тюрми. Умови перебування у польських тюрях були страшними, вони характеризувалися фізичними і моральними тортурами, провокаціями, що не раз стрясали західноукраїнську громадську думку. Немало політичних борців було закатовано без суду. Серед них учасниця національно-визвольної боротьби, одна з лідерів українського жіночого руху Ольга Басараб, закатована в ніч з 12 на 13 лютого 1924 р. у Львівській тюрмі "Бригідки", учасник революційного руху Степан Бойко, закатований 19 листопада 1930 р. у Луцькій тюрмі, у 1930 р., без суду був убитий поліцією крайовий командант УВО Юліан Головінський. Проте у тюрях Львова, Луцька, Дрогобича, де кількість політичних в'язнів була завжди великою, останні не раз солідарно вдавалися до акцій протесту проти побиття їх побратимів чи тортур над ними, організовано не виходили на так звані проходи, оголошували голодування, одночасно направляли сотні скарг на ім'я прокурора

і т.д. У периферійних тюрмах політичні в'язні не мали можливості хоч би на таку моральну підтримку.

17 вересня 1939 р. те рішення Народних Зборів Західної України від 27 жовтня про вовз'єднання з Українською РСР 23-річний Юрій Гошко зустрів насторожено, з почуттям непевності за власне становище, за майбутнє українського народу. Партия, при допомозі якої мав намір здобути волю і соборність України, ще в 1938 р. була оголошена розпущеню як така, що "переродилася". Навіть зі спорадичних відомостей про характер радянського режиму та методи його розправ з людьми, які хоч в дрібницях нібито відступали від "ленинсько-сталінських ідей", можна було робити висновок про небезпеку. Треба було кожної хвилини чекати найгіршого. На щастя пронесло. Але тільки тоді зрозумів, що таке радянська влада.

Перед нападом Німеччини був мобілізований у Червону Армію. Відступ. Кавказький фронт. У 1946 р. демобілізований "учасник Великої Вітчизняної війни" в числі дещо бодай зовні толерованої частинки західноукраїнської інтелігенції залучається до "здіснення соціалістичних перетворень", працює в органах управління районної ланки, а з 1948 року. – інструктором Львівському обкому партії. Одночасно заочно здобуває вищу освіту. У 1951 р., у віці 34 років, Ю.Г.Гошка призначили директором Львівського історичного музею. Почалася нова сторінка в його біографії. Треба було стати працівником науки і культури, працівником не за посадою: за суттю, покликанням, знаннями. А останніх то в ділянці історії і культури не вистачало. "Заздрюю тим вченим, яким доля подарувала університети у 17 років і які знайшли дорогу до наукових бібліотек у молоді роки", – каже професор.

Йому ж випало прилучитися до історичної науки вже після того, як став працювати в історичному музеї. Темою кандидатської дисертації обрав своєрідний фрагмент з історичного минулого Тернопільського округу, коли він в умовах наполеонівських воєн на короткий час, з 1809 до 1815 р., вийшов з-під влади Австрії і опинився під Росією.

В 1957 р. дисертація була завершена і директор музею став кандидатом історичних наук. Видається, однак, що спроба наукової праці в ділянці політичної історії не дісталася належного розвитку у наступні роки творчої біографії дослідника. У вересні 1958 р. кандидата наук Юрія Гошка "перевели" з посади директора Львівського історичного музею, що був тоді, як і тепер, в системі Міністерства культури, на посаду директора Українського державного музею етно-

графії та художнього промислу Академії Наук Української РСР. Академічна установа хоч і називалася музеєм, хоч так само вела значну культосвітню, збирацьку та охоронно-пам'яткову роботу, виділялася з-поміж музеїв Львова своїми науковими традиціями. УДМЕХП в 1951 р. виник на базі колишнього Етнографічного музею Наукового товариства ім. Т.Шевченка та міського художньо-промислового музею. Традиції наукової етнографічної та мистецтвознавчої роботи і за радянського часу не були зовсім перервані. У 1958 р., коли музей очолив Юрій Григорович, в ньому працювало 20 наукових співробітників, з них 8 мали науковий ступінь кандидата наук. Нauковці Павло Жолтовський, Катерина Матейко, Володимир Рожанківський, Любов Суха, Антін Будзан, Мустафа Козакевич, Лев Долинський та інші мали помітний в Україні науковий доробок. У музеї працювала Народний художник України Олена Кульчицька. У фондах музею охоронялося близько 60 тис. одиниць зберігання. Музей мав тісні зв'язки з багатьма інститутами і музеями України, Росії, Білорусії, Естонії, Польщі, Чехословаччини, в тому числі з Музеєм народів СРСР в Петербурзі, Інститутом етнографії АН СРСР у Москві, Інститутом мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН України в Києві, Інститутом мистецтвознавства, етнографії і фольклору АН Білорусії у Мінську та іншими. Вже одне посадове становище зобов'язувало нового директора не задовольнятися одним лише директорством, як це не раз траплялося з багатьма радянськими висуванцями. Хотів стати врівень серйозних вчених і, розуміється, в ділянці однієї з профільних для установи наук.

Юрій Григорович зупинився на досліджені умов життя і праці, побуту і культури західноукраїнського робітництва у міжвоєнний період. Історик робив важливий крок у напрямку етнографії, хоч і не поривав з традиційними інтересами громадянської історії.

Роки наполегливої праці увінчалися виходом у світ у 1967 р. у видавництві "Наукова Думка" оригінальної монографії "Громадський побут робітників Західної України (1920-1939 рр.)". Тоді праця не могла обйтися без певних "марксистсько-ленінських" завивок. І сьогодішній читач це добре розуміє. Але не вони визначали науковий рівень книжки. На базі багатьох джерельних матеріалів дослідник проаналізував процес формування західноукраїнського робітництва, його національного і професійного складу, географічного розміщення, локальних особливостей буття, рівень зайнятості і безробіття, матеріальні умови життя, в тім забезпеченість житлом, грошові при-

бутки, харчування робітничих сімей, догляд за дітьми, стан охорони здоров'я, становище робітників, робітниць і підлітків на виробництві тощо. Окремі розділи книжки торкаються діяльності робітничих громадських організацій і товариств, художньої творчості в середовищі робітництва, форм захисту інтересів людей праці, боротьби за демократію і проти наступу уряду та підприємців на права трудящої людини. Дослідник спробував узагальнити робітничі традиції у сфері громадського життя, форми проведення громадських свят і дозвілля, демонстрацій, робітничих віч, тематичних вечорів, вшанування пам'яті померлих чи убитих за робітничу справу борців тощо.

Через рік Ю.Г.Гошко представив книгу як докторську дисертацію перед вченого радою Інституту мистецтвознавства, етнографії і фольклору Білоруської Академії Наук і успішно її захистив.

Інтереси української етнографічної науки, наукові контакти з вченими інших країн, світові наукові віяння не давали спокою творчій натурі директора Музею етнографії та художнього промислу. Не пригальмував його устремлінь і черговий експеримент 1963 р., коли академічна наукова установа була переведена в систему міністерства культури. Чиновники останнього не переймалися справами науки, ні етнографічної, ні мистецтвознавчої, вдовольнялися кількістю екскурсій та виставок. Можна було б пристосуватися до нових вимог. Та традиція нової праці не відступала. І в цьому була велика заслуга директора музею. Він далі дбає про поповнення колективу молодими і перспективними науковцями. У ті "культурні" роки в установу прийшли кандидат історичних наук, нині доктор наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, проректор Острозького вишого колегіуму Микола Ковалський, мистецтвознавець Фаїна Петракова, нині доктор мистецтвознавства, автор відомих праць з ділянки прикладного мистецтва, Микола Моздир, нині кандидат мистецтвознавства, в доробку якого монографії про українську народну дерев'яну та кам'яну меморіальну скульптуру й інші, згодом в колектив музею увійшов відомий мистецтвознавець Володимир Овсійчук, нині доктор мистецтвознавства і завідуючий відділом, етнограф Мар'ян Мандибура, пізніша монографія якого "Полонинське господарство українських Карпат" дісталася високу оцінку дослідників народної культури Карпат, етнограф Зоряна Болтарович, наукова спадщина якої в галузі етнографічної історіографії та вивчення народної медицини стала помітним явищем в українській етнографії та інші. Тоді ж "культосвітній" музей шукає своє місце в ро-

боті Міжнародної комісії з дослідження народної культури Карпат і Балкан. Під впливом завдань, які ставила перед етнографами України, Росії, Польщі, Чехословаччини, Болгарії, Румунії, Угорщини, Австрії Міжнародна комісія, ще раз корегуються наукові інтереси доктора історичних наук Ю.Гошко. Полем його досліджень стає етнічна історія, культура і побут, народні промисли, динаміка чисельності, зайнятості, розселення населення, звичаєве право XIV-XIX ст. Українських Карпат. З етнографічних проблем карпатознавства дослідник виступає з доповідями на наукових конференціях в Чернівцях, Баку, Москві, Ташкенті, Києві, веде широкопланове дослідження населення Українських Карпат в XV-XVIII ст., його руху, розселення, заняття, культурно-побутового укладу, звичаєвого права, народного мистецтва і знань. Паралельно, як керівник установи, вчений робить все для зміцнення її наукового потенціалу і значення, щоб з цих позицій добитися повернення музею етнографії та художнього промислу в систему Академії Наук. У 1969 р. це сталося, а з 1982 р. на базі музею створюється Львівське відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Рильського Академії Наук. Як відомо, у 1991 р. відділення набуло статусу окремого наукового закладу Інституту народознавства НАН України.

Юрій Гошко (п'ятий справа) серед українських та словацьких вчених. Львів, 1965.

Ми, звичайно, не ставимо в заслугу одному лише Юрію Гошку це зростання статусу провідної львівської народознавчої установи. Це стало наслідком творчих здобутків вчених музею, підтримки колективу громадською думкою інтелігенції Львова, розуміння ролі народознавчих досліджень в західному регіоні Президією Академії Наук, сприятливого ставлення до львівських етнографів та мистецтвознавців їх київських колег.

Особисто ж вченому, насамперед, слід поставити в заслугу створення і обґрунтування власної схеми історії народонаселення Карпат, міграційних і етнічних процесів у регіоні, тягості культурно-побутових традицій від давньослов'янських поселень аж до наших днів.

Як відомо, знання про історичні події і процеси складаються внаслідок трьох факторів: значення тих подій і процесів для свого часу, ступеня збереженості історичних джерел про них та з історіографічної легенди і традиції. Не всім подіям, діячам, явищам судилося в однаковій мірі бути записаними на скрижалах історичної науки. Не раз другорядні для свого часу випадки підносилися істориками до подій доленосного значення і натомість справді важомі події випадали з уваги істориків і забувалися.

У цьому зв'язку зовсім неадекватним карпатській історичній дійсності XV-XVIII ст. виявилась рясна численними працями польських, чеських, словацьких, румунських та й багатьох українських істориків і етнографів історіографічна версія заселення Українських Карпат, та етнічних процесів на їх території під впливом так званої волоської колонізації. Одним з перших її творців був польський автор А.Стадницький, який у 1848 р. опублікував працю про виникнення в Карпатах сіл на волоському праві. Особливо підвищеним виявився інтерес польських авторів до згаданої проблеми після входження української частини Карпат до складу Польської держави після 1919 р. При всіх відмінностях у висвітленні ролі волоської колонізації в історії народонаселення Карпат у переважної більшості адептів теорії очевидним є намагання довести, що до XV ст. Карпати майже не були заселені, у всякому разі руським елементом не освоєні, що їх інтенсивне освоєння розпочинається лише з XV ст., продовжується в XVI і XVII ст. і пов'язане з приходом в гори волоських пастухів зі стадами овець, кіз, свиней; що культурницька місія волоської колонізації в Карпатах була реалізована завдяки толеруванню польськими королями волоського права, на основі якого вони засновували поселення та давали їх під управління волоських "князів" і солтисів; що волоський елемент піддався рушенню лише з часом, або ж став субстратом карпатських етнографічних груп нарівні з русинами і поляками.

Ці та інші положення прихильників перебільшення ролі волоського елементу в історії Карпат XV-XVII ст., крім всього, аж надто очевидно перегукуються з антиукраїнськими політичними конструкціями XX ст.: якщо до XV-XVI ст. Карпати не були польськими чи волоськими за населенням, то вони так само не були й українськими,

а гуцули, лемки, бойки за своїм етногенезом з українським народом є спорідненими дуже слабо. Ю.Г.Гошко у своїх дослідженнях зокрема, у фундаментальних монографіях "Населення Українських Карпат XV-XVIII ст." (Київ: Наукова Думка, 1976); "Промисли й торгівля в Українських Карпатах" (Київ: Наукова Думка, 1991), у відповідних розділах відомих колективних праць "Бойківщина", "Гуцульщина", "Українські Карпати" та інші, насамперед звертає увагу на те, що аргументи історіографії карпатської колонізації волохами та принесення ними в Карпати волоського права більше ґрунтуються на умоглядніх гіпотезах, ніж на історичних джерелах.

Як відомо, регіон Українських Карпат підпав під владу Польщі у XIV ст. після падіння Галицько-Волинського князівства. Від самого початку перебування під Польщею гірські і підгірські місцевості мали називу руських і були частиною так званого Руського королівства у складі Польщі. З утворенням у 1434 р. Руського воєводства стали його частиною. Руськими за населенням мусили бути Карпатські гори і протягом багатьох попередніх століть. Адже вони були мостом між Галицькою Руссю і руськими землями Закарпаття, які вже від першої половини XI ст. угорські королі давали у володіння своїм синам, називаючи їх руськими князями. Такими "русськими князями" були угорські королевичі Емеріх з 1031 р., син короля Стефана; майбутній угорський король Бейла з 1046 р.; майбутній король Гейза з 1064 р.; майбутній король Коломан з 1085 р. (Див. Тиводар Михайло. Закарпаття: народознавчі роздуми.– Ужгород: Карпати, 1995, с. 16-17). Зрозуміло, що руське заселення Карпат не було багатолюдним. Але які краї в ті часи були багатолюдними, коли, за оцінками істориків, на території всіх українських земель у 1300 р. проживало 3,2 млн. чол.; в 1400 – 3,7 млн., в 1500 – 4,4 млн. чол. І все ж, Карпати та Прикарпаття аж ніяк не були пусткою. При впровадженні повітового адміністративного поділу на початку XVI ст. – за джерелами, виявленими дослідником, – в Дрогобицькому повіті існувало 32 села, в Самбірському – 96, в Сяноцькому – 274, Турківському – 24, Стрийському – 53 і т.д.

Ю.Г.Гошко не заперечує певного проникнення волоського елементу в Карпати, його незначної ролі в господарському освоєнні гірського краю. Але загальна схема історії народонаселення Карпат професора Гошка Ю.Г. є іншою, і, нам відається, в багатократ глибше обґрунтованою. На основі численних джерел він показує, що волоське проникнення носило спорадичний характер, не було визначальним у формуванні госпо-

дарського типу регіону, характеру і традицій господарського життя, звичаєвого права і моралі і тим більше етнічного характеру населення.

Механічне поповнення населення Карпат, появя нових поселень після XIV ст., в XV, XVI і наступних століттях проходили не з південно-східного волоського напрямку, а якраз навпаки – з північного і північно-західного і були викликані двома причинами: татарськими нападами на низинні українські землі і цілеспрямованою державною колонізацією регіону, що вела до появи з-поміж переважаючого тут у всі часи українського (руського) люду також польської римо-католицької людності.

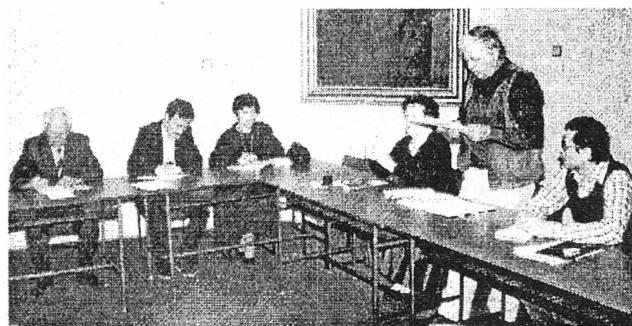
Ю.Г.Гошко не заперечує, що дійсно, в Карпатах і на Прикарпатті у XV-XVI ст. виникало й існувало дуже багато сіл на так званому волоському праві, за яким по волі польських королів мали жити сільські громади насамперед королівських сіл (в Галичині до 1772 р. королю належало 980 сіл). Але те право у карпатських селах було волоським лише за назвою. По суті ж, сільські громади продовжували жити на основі власного традиційного руського звичаєвого права, що у всіх своїх нормах могло вирости лише на ґрунті осілої, переважно землеробської людності і було властивим для карпатських сіл в попередні віки. І справді, не можна не погодитись з вченим, коли він стверджує, що волоський пастушо-кочовий побутово-господарський уклад життя не міг породити правових норм “гоніння сліду” тільки до межі земельних володінь сусідньої громади, “висипання кінців” (встановлення знаків на межах земельних володінь громад чи власників), розмежування земельних масивів, традиційного покарання за польові шкоди, сплати подимного, проведення копного суду у визначених місцях поселень, відбування толок.

Волохи-пастухи не могли виробити правових норм регулювання двопільної системи землеробства в громадах, використання таких видів громадської власності, як млини, шпихліри, каси, також норм застави землі, продажу землі за згодою членів сім'ї, успадкування земельної власності, пріоритетності сусідів при купівлі поля, куничного і т.д. Всі ці та інші норми звичаєвого права карпатських сіл на так званому волоському праві глибоко аргументуються як норми місцевого походження у новій праці вченого про звичаєве право в Карпатах у XIV-XVIII ст., яка чекає свого виходу у найближчому часі. У згаданій праці вчений розглядає також такі звичаєво-правові норми, які були властивими для інших народів і свідчили про їх вікове контактування в межах карпато-балканського регіону. До таких можна віднести форми покарання за злочини і по-

рушення норм традиційної моралі, могоричі при купівлі-продажу худоби, відповідальність громади за родинні стосунки в сім'ях, вішанування пам'яті померлих.

Разом з тим: нове дослідження Юрія Гошка є дуже цікавим і поза своїм зв'язком з тими чи іншими історіографічними концепціями. Воно викликає інтерес своїм величим і в той же час свіжим масивом фактологічного матеріалу, що відображає життя сільських громад досліджуваного регіону протягом п'яти століть. Це книжка не про королів і генералів, а про народну масу. Перед читачем проходять сотні імен тих людей, які орали і засівали гірські ниви, перетворювали ліси й пасовиська на родючі ділянки, межували їх, будували хати й млини, виробляли знаряддя праці і предмети одягу, розводили коней, корів і овець, торгували ними на ярмарках, успадковували своє добро синам і дочкам, внукам, кохалися і одружувалися, жили в любові і страждали у подружньому житті, билися і судилися, словом, жили осіло у своєму краї віками.

Не будемо далі вдаватися до того багатого матеріалу, що підкуповує читача своєю новизною, непередбачуваними сюжетами і численним калейдоскопом виявів таких етнокультурних рис, що в своїй тягості дійшли до того часу, коли їх почали вивчати етнографи вже як риси не кого іншого, а русинів.

Юрій Гошко (перший зліва) на засіданні Міжнародної Комісії з дослідження культури Карпат і Балкан. Братислава, 1975.

Ця методика наукового висвітлення етнічної історії, народної матеріальної і духовної культури народу, що спирається не лише на унікальні джерела (якісь особливі королівські грамоти про заснування поселень, рідкісні наративні згадки і т.ін.), а головним чином на багаті однотипні ряди, побудовані на основі масових джерел, властива і для всіх раніше опублікованих праць Юрія Гошка. У цьому зв'язку не можемо не звернути уваги на монографію “Промисли і торгівля в Українських Карпатах” (Київ, 1991). Це свого роду оригінальні історико-етнографічні париси

про розвиток солеварної, деревообробної, залізодобувної і залізорудної промисловості, про виробництво полотна в XV-XIX ст., коли ці галузі ґрунтувалися не на професійно-технічній освіті, а на віковому народному досвіді. У монографії розглянуті також питання торговельних шляхів, торгівлі виробами згаданих промислів і худобою, характеристики торгів і ярмарків у їх історичному розвитку.

Незважаючи на те, що питання народних промислів у Карпатах були предметом дослідження багатьох українських (І.Верхратський, І.Карпинець, Я.Кісі, Я.Ісаєвич, С.Сидорович, В.Грабовецький, В.Задорожний та ін.), а також польських авторів (С.Кутчеба, З.Камінські, Ф.Пестрак, Е.Головкевич та ін.), праця Ю.Гошка на відміну від усіх його попередників, вирізняється не лише своєю комплексністю, але й згаданою вже методикою висвітлення явищ і процесів, формульованням своїх висновків виключно на основі історичних джерел, переважно масових. Здавалось би, що нового можна додати про карпатські промисли після скількох їх попередніх дослідників. Але читаєш книжку і складається враження, що все нове. Більше того, деякі сюжети, хоч би про рудні промисли, виробництво та обробку заліза, від чого сьогодні залишився хіба що глухий відгомін народних переказів та археологічних знахідок, виглядають ніби відкриття.

Та в одному нарисі немає можливості охопити всю паліту наукових інтересів вченого. Тут хотілось би сказати про Ю.Г.Гошка як організатора науки. Перед нами список наукових публікацій, відповідальним редактором яких він є. У цьому 25 монографій і наукових збірників, в їх числі "Нариси весільної обрядовості на Україні" Н.І.Здоровеги (1974 р.), "Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку" Е.І.Сявавко (1974 р.), "Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст." З.Є.Болтарович (1975), "Український народний одяг" К.І.Матейко (1977), "Етнографічне дослідження Бойківщини" (1978 р.) та "Етнографічно-фольклористична діяльність "Руської Трійці" (1990 р.), "Полонинське господарство Гуцульщини" М.І.Мандибури (1978 р.), "Народне харчування українців Карпат" Т.О.Гонтар (1979 р.), "Художня тканина західних областей України" С.Й.Сидорович (1979 р.), "Народна агротехніка українців Карпат" (1988 р.) та "Традиційне хліборобство України" (1991 р.) С.П.Павлюка, "Сучасні художні тканини українців Карпат" О.І.Никорак (1988 р.), "Український народний одяг XII – початку XIX ст." в акварелях Ю.Глоговського (1988 р.), "Традиційні головні убори українців" Г.Г.Стельмащук (1993 р.),

"Шляхи сполучення і транспортні засоби в Українських Карпатах другої половини XIX – початку ХХ ст." М.С.Глушка (1993 р.), "Сільське поселення та садиба в Українських Карпатах" Р.Б.Сілецького (1994 р.) і цілого ряду інших, серед яких відомі, високо оцінені науковою громадськістю колективні монографії "Бойківщина", "Гуцульщина", "Народні художні промисли України". На даному етапі за дорученням керівництва Інституту народознавства на чолі з його директором професором Степаном Павлюком Ю.Г.Гошко як відповідальний редактор і як один з провідних співавторів завершив підготовку до друку монографії "Лемківщина". Сподіваємося, що "Лемківщина", як і багато попередніх видань, що готувалися за участю ювіляра, порадує українську громадськість, шанувальників народної культури, а особливо ту лемківську громаду, що мимо своєї волі, а з волі вождів кривавого ХХ ст. вимушена була в 1944-1947 рр. покинути свій рідний край і шукати собі пристанища в інших областях України, на заході Польщі та в інших сторонах.

Безумовно, організація наукових видань забирала у колишнього директора дуже багато сил і часу. Та були й інші турботи. Постійно велася робота, спрямована на поповнення фондів музею новими пам'ятками народної культури і мистецтва. Коли в кінці 50-х рр. нараховувалося близько 60 тис. одиниць зберігання, то нині їх близько 90 тис. А за пам'ятками потрібен постійний догляд, відповідна систематизація, наукове опрацювання, експонування, організація доступу до їх вивчення і використання сучасними майстрами і промисловістю.

У другій половині 60-х рр. під егідою музею етнографії та художнього промислу був створений музей архітектури і побуту, що став свого роду візитною карткою західних областей і Львова для гостей міста. І так якось було властоване життя, що нічого не можна було довести до кінця без боротьби з начальством, а особливо місцевим. Важко сказати, чому так сталося, але вже в другій половині 40-х – у 50-х рр. в числі працівників музею знайшли для себе роботу деякі колишні священики, семінаристи, діти учасників українського національно-визвольного руху, або й самі його учасники. Вже називалося прізвище видатного вченого Павла Жолтовського. В 30-х же роках він як національно свідомий український інтелігент був підданий репресіям. Відбувши покарання, після війни вирішив пошукати долі у легендарному для українців Львові. Опинився в УДМЕХП АН. Сподівався, що тут і влада краща. Помилувся. У 1946 р. не зумів відступити від церкви, у якій виріс і виховав-

ся Іван Шулим, а жити ж треба. Влаштувався у музеї бухгалтером. Виявилось також, що головним бухгалтером тут уже працював колишній голова Яворівської районної організації Радикальної партії... Галущак. В умовах певної невизначеності радянської влади у 40-х рр. до української інтелігенції Львова, в умовах браку кадрів інтелігенції для "соціалістичного культурного будівництва" в музеї зуміли влаштуватися випускник Львівської духовної греко-католицької семінарії Антін Будзан, активістка українського національного молодіжного руху Катря Матейко, виявилися й інші "буржуазні спеціалісти" доктор Роман Гарасимчук, юрист Данило Фіголь... Можна думати, що "партія", посилаючи "колишнього революціонера" в академічну установу, чекала від нього рішучих дій, спрямованих на "оздоровлення колективу". А "революціонер" почав максимально використовувати свій революційний капітал для захисту "буржуазних спеціалістів". За поповича А.Будзана їздив вовкувати аж в ЦК Компартії України, так само за П.Жолтовського був на прийомі у зав. сектором Центрального Комітету Івана Кураса. "В ЦК, здавалось, – говорить сьогодні професор, – були люди, яким щось можна було доводити. Львівські ж керівники залишалися в більшості глухими. Не раз і ініціатива про звільнення з роботи того чи іншого працівника музею поступала від них. Так, наприклад, секретар обкому зажадав звільнити з роботи наукового співробітника Музею народної архітектури і побуту, тоді нашого філіалу, Івана Красовського на тій підставі, що він ніби був священиком. А І.Красовський у дорадянський час не міг таким бути навіть за віком, бо народився у 1929 р. Коли дійшло в обкомі до гострої суперечки, повідомили, що інформація поступила з Ленінського райкуму партії. Про Шуліма до секретаря обкому надійшла інформація, що ніби був десь на підпільній конференції греко-католицьких священиків".

Від грудня 1959 р. і до вересня 1965 р. автор цих рядків працював науковим співробітником музею. У серпні 1965 р. йому було запропоновано перейти працювати в апарат Львівського обкому партії на посаду лектора. В силу багатьох міркувань і обставин автор дав на це згоду. Але ось десь 4 чи 5 вересня 1965 р. викликають до секретаря обкому В.Маланчука. Прийшов. В кабінеті вже були академік Я.Підстрігач, Ю.Гошко, завідуючий Львівським відділенням РАТАУ Досенко, академік Доленко і тоді вже, здається персональний пенсіонер, в минулому редактор "Вільної України" Панас Юр. Розмову почав В.Маланчук. Повідомив, що був намір взяти С.Макарчука в апарат обкому партії, але

від товариша П.Юра поступив сигнал про його національні погляди. Це він встановив, коли всі присутні у двох сусідніх купе їхали поїздом до Києва. У поїзді ж дійсно, трапилось так, що в одному купе опинилися пасажири обох, як не раз бувало, розгорілася суперечка про національну політику КПРС та її наслідки в Україні. П.Юр повторив свою версію. До честі присутніх, всі зробили вигляд, що Юр, напевне, щось привиділось. Пам'ятаю спокійний розважений голос Ярослава Підстрігача, Досенка, які навіть обережно заявили, що це ж добре виявляти недоліки у проведенні "нашої" національної політики. Неспокійним був лише один Юрій Гошко. Він, як "справжній революціонер", називав Юрія брехуном і підлім стукачем. Здавалось, йому просто не вистачало слів, щоб принизити Юрія до найнижчих людських підніжків. Юр зінтився. Крім Ю.Гошка проти нього виступили два академіки і авторитетний партійний журналіст. В.Маланчук піднявся і сказав: "Будемо вважати, що товариш Юр допустився помилки".

Знаю, отже, не тільки на чужих прикладах, як відважно, сміливо і твердо захищав Юрій Гошко в радянські часи інших, але і на своєму. Його позиція у великих і малих справах випливала з його ж розуміння справедливості. Мені часом вона видалася надто твердою, не гнучкою, особливо стосовно людей, які підводили його в роботі. Чесних працьовитих працівників, хоч би були вони "страшними" націоналістами чи еговістями, він захищав усією своєю силою і авторитетом. У той же час однозначно є його негативна постава до прожектерів, які все обіцяють піднятися на високі гори, а роками навіть спорядження для того не готують. Він, коли був керівником, навдивовиж рішуче умів звільнити таких людей з роботи. Нетактовно називати їх прізвища. Але сумніваюсь, чи ця риса ювіляра є позитивною, чи достатньою була його увага до працівників менш сильних, менш організованих. Можливо він просто уникав індивідуальної виховної роботи з людьми, можливо для того у нього вже просто не вистачало духу. Надто вже важкою і складною була його молодість. Не раз доводилось обирати шанс на грани життя і смерті. Не ніжили його душу воєнні і післявоєнні роки. Черствіли чуття. В інтересах національної науки і культури доводилось лавірувати між пильним оком "партії" і синівською любов'ю до України. Постійним був лише страх, щоб у вирі того лавірування не переступити межі дозволеного, не втратити самого себе, залишитися людиною, галицьким українцем.